

ପାଞ୍ଚାବିଂଶତି

ଲଳାଟେନ୍ଦ୍ର କବି

ପାଞ୍ଚାବସ୍ୟେ

ଉପୋହାତ:ଲ

ଏହି କବିତାର ସମସ୍ତ ପଦ ମହାକ୍ରାନ୍ତା ଛନ୍ଦରେ ରଚିତ ।
ମହାକ୍ରାନ୍ତା କଣ? ଏହା ଏକ ଛନ୍ଦୋନାମ । ଛନ୍ଦ କଣ? ସମସ୍ତେ ବୁଝିଲା
ଭାଷାରେ ଉତ୍ତର ଶୁଣନ୍ତୁ ।

କାବ୍ୟଲିଖନରେ ଶୃଙ୍ଖଳାର ନାମ ଛନ୍ଦ । ତେଣୁ
ଛନ୍ଦଶାସ୍ତ୍ରକୁ କାବ୍ୟର ବ୍ୟାକରଣ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହା ଯାଏ । ଏହି ଶାସ୍ତ୍ର
ପିଙ୍ଗଳ ମୁନିଙ୍କ ରଚିତ । ଛନ୍ଦରେ ଥାଇ ପାରେ ଅକ୍ଷରସଞ୍ଚାର ଶୃଙ୍ଖଳା
(ଅର୍ଥାତ୍ ଲଘୁ-ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣସଞ୍ଚାର ଶୃଙ୍ଖଳା) ଅଥବା ବିଭିନ୍ନ ପାଦରେ
ମାତ୍ରାବିନ୍ୟାସର ଶୃଙ୍ଖଳା ।

ଛନ୍ଦ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇ ପ୍ରକାର - ବୈଦିକ ଛନ୍ଦ ଓ ଲୌକିକ
ଛନ୍ଦ ।

୧- ବୈଦିକ ଛନ୍ଦଗୁଡ଼ିକରେ କେବଳ ଅକ୍ଷରସଂଖ୍ୟାର ନିୟମ
ତଥା ଶୃଙ୍ଖଳା ରହି ଥାଏ । ଏହି ଛନ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ବେଦ ବାହାରେ କୁତ୍ରାପି ଲେଖା
ଯାଏ ନାହିଁ କି ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ । ଏପରି କି ଆଦି କବି ବାଲ୍ମୀକି ମଧ୍ୟ ପଦେ
ବି କବିତା ବୈଦିକ ଛନ୍ଦରେ ଲେଖି ନାହାନ୍ତି । ଏହାର ଆଦର ଓ ପବିତ୍ରତା
କେବଳ ବେଦରେ ।

୨- ଲୌକିକ ଛନ୍ଦ ବର୍ଣ୍ଣଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଅଥବା ମାତ୍ରା ଶୃଙ୍ଖଳାରେ
ଲେଖା ହୁଏ । ଏହା କିପରି ହୁଏ ଜାଣିବାକୁ କାବ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମାତ୍ରା କଣ
ଜାଣିବା ପ୍ରୟୋଜନ ।

ପ୍ରଥମେ ଲଘୁ ଓ ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣର ଭେଦ ଜାଣି ନିଅନ୍ତୁ । ଯାହାର
ଉଚ୍ଚାରଣ ଅଳ୍ପ ସମୟ ନିଏ ତାହା ଲଘୁ ଓ ଅଧିକ ସମୟ ନେଉଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ
ଗୁରୁ । ଏହି ଉଚ୍ଚାରଣ ସମୟକୁ ମାତ୍ରା କୁହାଯାଏ । ଏଥିରେ ଅନୁପାତ ହେଲା
ଉଚ୍ଚାରିତ ହେବାକୁ ଲଘୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଏକ ମାତ୍ରା ଓ ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଦୁଇ ମାତ୍ରା ସମୟ
ନିଅନ୍ତି ।

ନିମ୍ନସ୍ଥ ଛ ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁ:

୧- ସମସ୍ତ ଦୀର୍ଘସ୍ବର (ଆ, ଈ, ଊ, ଋ ଏ ଏଐ ଓ ଐ) ।

୨- ସାମ୍ବିସାର ବା ଅନୁସାରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ।

୩- ସବିସର୍ଗ ବା ବିସର୍ଗମୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ।

୪- ନୂତ୍ନାକ୍ଷରର ପୂର୍ବରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ।

୫- ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବା ହଳନ୍ତକ ବର୍ଣ୍ଣର ପୂର୍ବସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ।

୬- ଏଡଭିନ ପ୍ରତି ପାଦର ଶେଷସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଲଘୁ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଗୁରୁର ମାନ୍ୟତା ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ସ୍ମରଣୀୟ ଯେ ଯେଉଁ ଛନ୍ଦରେ ପାଦର ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ ହେବାର ନିୟମ ଥିବ ସେଠି ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଲେଖିଲେ ତାହା ଲଘୁର ମାନ୍ୟତା ପାଇବ ନାହିଁ ଓ ଫଳତଃ ଛନ୍ଦୋଭଙ୍ଗ ଦୋଷ ହେବ ।

ଏହା ବାଦ ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ । ସ୍ଵରଶାୟ ଯେ ଶୁଦ୍ଧ ରୂପରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ (ଯଥା କ୍ ଖ ଡ୍ ଫ୍ ଗ୍ ଛଡ୍ୟାଦି) ସ୍ଵର ବର୍ଣ୍ଣର ସହାୟତା ବିନା ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କି ଉଚ୍ଚାରଣ ପାଇଁ ସମୟ ସମୟ ବି ମାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏଗୁଡ଼ିକର ମାତ୍ରା ନ ଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ମାତ୍ରା ଶୂନ୍ୟ ବୋଲି ଗଣନା ହୁଏ ।

ଏହି ଲୌକିକ ଛନ୍ଦ ପୁଣି ଦୁଇ ପ୍ରକାର -

ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ରଚିତ ଛନ୍ଦ ବାସ୍ତବିକ ଛନ୍ଦ
ମାତ୍ରାଗଣନର ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ରଚିତ ଛନ୍ଦ ମାତ୍ରିକ ଛନ୍ଦ ନାମରେ ଅଭିହିତ ।

ବାର୍ଷିକ ଛନ୍ଦରେ ତିନିଟି ଲେଖା ଅକ୍ଷରର ସମଷ୍ଟି (set)କୁ ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ଗଣ ନାମ ଦିଆ ଯାଇଛି । ଏହାର ପ୍ରତି ପାଦର ଲଘୁ ଓ ଗୁରୁବର୍ଣ୍ଣର କ୍ରମିକ୍ରମରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ବର୍ଣ୍ଣ ଆକାରରେ ଅଥବା ଗଣ ନାମରେ ବି ଲିପିବଦ୍ଧ କରା ଯାଇ ପାରେ । ଯଥା ସର୍ବଲଘୁ ଗଣ ବା III ର ନାମ ନଗଣ, IIS ସଗଣ, ISI ଜଗଣ, ISS ଯଗଣ SII ଭଗଣ, SIS ରଗଣ, SSI ତଗଣ ଓ ସର୍ବଗୁରୁ ବା SSS ର ନାମ ମଗଣ । (ଏଠାରେ ଇଂରାଜୀ I-ଅକ୍ଷର ଲଘୁ ବା ଏକମାତ୍ରିକ ବର୍ଣ୍ଣର ଓ S-ଅକ୍ଷର ଗୁରୁ ବା ଦ୍ୱିମାତ୍ରିକ ବର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରତୀକ ।)

ବର୍ଷକ୍ରମଗୁଡ଼ିକୁ ଏପରି ଗଣ ଆକାରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରା ଯାଉଥିବାରୁ ବାର୍ଷିକ ଛନ୍ଦକୁ ଗଣଛନ୍ଦ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହା ଯାଏ ।

ପୁରୁଣା ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ ଇଂରାଜୀ S-ଅକ୍ଷର ପରି ଓ ଲଘୁ ବର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ ଇଂରାଜୀର I-ଅକ୍ଷର ପରି ଚିହ୍ନ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ହେଉଥିଲା ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ଓ ଲେଖାରେ ସେହି ପରି ଲେଖା ହେଉଛି । ତା ଛଡ଼ା ଅନେକେ ଲଘୁ ବା ଏକମାତ୍ରିକ ବର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ 1 ଓ ଗୁରୁ ବା ଦ୍ଵିମାତ୍ରିକ ବର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ 2 ଅଙ୍କକୁ ପ୍ରତୀକ ଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ଉଭୟ ବାଦ ଅନ୍ୟ କିଛି କିଛି ପ୍ରତୀକର ବି ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ଏହି ପୁସ୍ତିକାରେ S ଗୁରୁବର୍ଣ୍ଣର ଓ I ଲଘୁ ବର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରତୀକ ।

୨.୧- **ବାର୍ଷିକ ଛନ୍ଦ**: ଏହାର ପ୍ରତି ପାଦରେ ଲଘୁ ଓ ଗୁରୁବର୍ଣ୍ଣର କ୍ରମରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଶୃଙ୍ଖଳା ରହେ ଅର୍ଥାତ୍, ଲଘୁ ସ୍ଥାନରେ ଲଘୁ ଓ ଗୁରୁ ସ୍ଥାନରେ ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ ।

୨.୨- **ମାତ୍ରିକ ଛନ୍ଦ**: ମାତ୍ରାବିନ୍ୟାସର ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ରଚିତ ଛନ୍ଦ ହେଲା ମାତ୍ରିକ ଛନ୍ଦ । ଏଥିରେ ପ୍ରତି ପାଦର ମୋଟ ମାତ୍ରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଥାଏ । ତାହା ଛଡ଼ା ସାଧାରଣତଃ ଅନ୍ୟ କିଛି କିଛି ଲଘୁ-ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ନିୟମ ବି ଯୋଡ଼ା ଯାଇ ଥାଏ । ଯଥା ଦୋହା ଛନ୍ଦରେ ପ୍ରଥମ, ତୃତୀୟ ପାଦରେ ଆର୍ଥାତ୍ ବିଷମ ପାଦରେ ମୋଟ ୧୩, ୧୩ ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟ, ଚତୁର୍ଥ ପାଦରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସମ ପାଦରେ ମୋଟ ୧୧, ୧୧ ମାତ୍ରା ରହେ । ତା ସହିତ ପ୍ରଥମ, ତୃତୀୟ ପାଦ ଆରମ୍ଭରେ ଜଗଣ ରହିବା ନିଷିଦ୍ଧ ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ, ଚତୁର୍ଥ ପାଦ ଶେଷକୁ ଲଘୁ ବର୍ଣ୍ଣ ରହିବା ନିଧାର୍ଯ୍ୟ । ମାତ୍ରାଗଣନା କିପରି ହୁଏ ଦେଖିବା । **ଉଦାହରଣ**:

ଶିକାକ୍ଷର

ମାତ୍ରା

ଶବ୍ଦ	ମାତ୍ରା ବିଚାର
କସ -	କରେ 1 ମାତ୍ରା, ସରେ 1 ମାତ୍ରା ।
କଂସ -	କଂରେ 2, ସରେ 1 ମାତ୍ରା ।
ବଂଶୀ -	ବଂରେ 2, ଶୀରେ 2 ମାତ୍ରା ।
ଚକ -	ଚରେ 1 ଓ କରେ 1 ମାତ୍ରା ।
ଦୁଃଖ -	ଦୁଃରେ 2 ଖରେ 1 ମାତ୍ରା ।
ତୁପ୍ -	ତୁରେ 2 ମାତ୍ରା ପରେ 0 ମାତ୍ରା ।
ଭବିଷ୍ୟତ୍ -	ଭରେ 1, ବିରେ 2, ଷ୍ୟରେ 2, ତ୍ରେ 0 ମାତ୍ରା ।
ହଠାତ୍ -	ହରେ 1, ଠାରେ 2, ତ୍ରେ 0 ମାତ୍ରା ।
ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ -	ଅରେ 1, ତିରେ 2, ବ୍ୟରେ 2 ଓ ସ୍ତରେ 1 ମାତ୍ରା ।
ଆମ ପ୍ରଥା -	ଆରେ 2, ମରେ 2, ପ୍ରରେ 1, ଥାରେ 2 ମାତ୍ରା ।
ହରି ସ୍ଵାଇଁ -	ହରେ 1, ରିରେ 2, ସ୍ଵାରେ 2 ଓ ଈରେ 1 ମାତ୍ରା ॥

6

୩.୧ - ସାର କଥା ହେଲା ଯାହା ବର୍ଷ କିମ୍ବା ମାତ୍ରାର ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଲେଖା ହେଇ ନାହିଁ ତାହା ଛନ୍ଦରେ ଗଣ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅକ୍ଷର ଗଣି ଗଣି ଶେଷାକ୍ଷର ମିଶେଇ ଦେଲେ ଗୀତକବିତା ହେଇ ପାରେ କିନ୍ତୁ ସେତିକିରେ ଛନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ କି ଶାସ୍ତ୍ର ତାକୁ ଛନ୍ଦର ମାନ୍ୟତା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଆମର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ବହୁ ବର୍ଷରୁ ଯେ କୌଣସି “ପଦପଟା” କବିତାକୁ ଛନ୍ଦ ବୋଲି ପଢେଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଏହା ଫଳରେ ରାଜ୍ୟର ଛାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ଶୈକ୍ଷିକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ତ ହେଉଛି, ତସହ ରାଜ୍ୟରେ ଛନ୍ଦର ବିକାଶ ଅସମ୍ଭବପ୍ରାୟ ହେଇ ପଡିଛି । ତୁଟିପୁଷ୍ପ ଶିକ୍ଷାଦାନ କି ଭୟାବହ ସତେ ।

ପାଞ୍ଚାବାସ୍ୟେ କବିତାରେ ଛନ୍ଦ:

ଏହି କବିତାର ମମସ୍ତ ପଦ ମନ୍ଦାକ୍ରାନ୍ତା ଛନ୍ଦରେ ରଚିତ । ଏହା ଏକ ବାର୍ଷିକ ଛନ୍ଦ । ଏଥିରେ ପ୍ରତି ପ୍ରତି ପାଦରେ ସତର ଅକ୍ଷର ରହେ ଓ ଚାରି ପାଦରେ ଏକ ପଦ ହୁଏ । କିଛି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଛାଡି ଦେଲେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଛନ୍ଦ ଚାରି ପାଦରେ ହୁଏ । ପାଦ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ହିଁ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ । *ଏହି ପାଦ ଶବ୍ଦ ଭ୍ରଂଶିତ ହେଇ ଏବେ ବି ପ୍ରାୟ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ପାଏ, ପାଉଁ, ପା ଇତ୍ୟାଦି ରୂପରେ ଗ୍ରାମ ଓ ସହରରେ ପ୍ରଚଳିତ ।* ମନ୍ଦାକ୍ରାନ୍ତାର ପ୍ରତି ପାଦର ବର୍ଣ୍ଣକ୍ରମ ହେଲା:

SSS S•II III S•SI SSI SS

ଅର୍ଥାତ୍ ଏଥିରେ ପ୍ରଥମ ଚାରି ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁ, ତା ପରେ ପାଞ୍ଚଟି ଲଘୁ ପୁଣି ଦୁଇ ଗୁରୁ ଏକ ଲଘୁ, ଦୁଇ ଗୁରୁ ଏକ ଲଘୁ ଓ ଶେଷକୁ ଦୁଇ ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ରହେ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଅର୍ଥାତ୍ ଗଣରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏଥିରେ ଥାଏ:

ମଗଣ ଭଗଣ ନଗଣ ତଗଣ ଡଗଣ ଓ ୨ଟି ଗୁରୁ ।

ଏହାର ଯତି ବା ଛେଦ ବା ବିରତି ହୁଏ ଚାରି ଛ ଓ ସାତ ଅକ୍ଷରରେ ।

ଏହି ସବୁ ଛନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣକ୍ରମ ମଧ୍ୟ କବିତାର ଶେଷ ପରେ ପ୍ରତୀକରେ ଦିଆ ଯାଇଛି ।

ଯଦି ମୁଁ କୌଣସିଠି ଏହି ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ସଂସ୍ଥାପନରେ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଅକ୍ଷରରେ ଲଘୁ-ଗୁରୁ ତ୍ରୁଟି ରଖି ଥାଏ ତେବେ ସେଠାରେ ଛନ୍ଦୋଭଙ୍ଗ ହେଇଛି ଓ ସେହି ପଦଟି ଛନ୍ଦରେ ଗଣ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ ।

ଇତି ବିନୀତ ଲଲାଟେନ୍ଦୁ କବି ।

ପାଞ୍ଚାବିଂଶୋ

ଶର୍ଯ୍ୟା ଅନ୍ତେ ସୁରପଥ ପରେ
 ଲଞ୍ଜିତା ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତା
 ପ୍ରାଚ୍ୟାକାଶେ କ୍ୱଳିତ ଉପଳ
 କ୍ଷେପିଲା ରାତ୍ରିହତା ।
 ପାଞ୍ଚାବିଂଶୋ ବଳଜପୁରତେ
 ହାର କେ ଖୋଲିଲା ରେ,
 ଅସ୍ତକ୍ଷଣେ ଘଡ଼ି ଦି ଘଡ଼ିକେ
 କେ ଯିବ ପ୍ରସ୍ଥପାରେ ॥ ୧ ॥

202108211021

ବର୍ଷାରମ୍ଭେ ନବ ଲିପିପୁଲେ
 ନୃତ୍ୟଲଗ୍ନା ବିଭାଷା
 ସଦ୍ୟାଲୋକେ ଅଳସକଳିକେ
 ପଲ୍ଲବେ ପ୍ରାପ୍ତି ଆଶା ।
 ସିନ୍ଧୁତ୍ରାସେ ବିପୁଳନଗରୀ
 ଲୁପ୍ତ ଯେହ୍ନେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ
 ପ୍ରେମାଭାଷେ ହସିତକଳିକା
 କାବ୍ୟଧାରାପ୍ରପାତେ ॥ ୨ ॥

202108212418

ଶର୍ଯ୍ୟା= ଶର୍ଯ୍ୟା= ରାତି; ସୁରପଥ= ଆକାଶ; ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତା= ତାରା; ପାଞ୍ଚ-
 ଆବିଂଶୋ; କ୍ୱଳିତ ଉପଳ= ଜଳତା ଢେଲ; ବଳଜ= ପାଟକ; ପ୍ରସ୍ଥ= ବିଷ୍ଣୁତି,
 expanse; ଲିପିପୁଲ= ଲେଖାପୁସ୍ତ; ବିଭାଷା= ରାଗିଣୀବିଶେଷ, ବିକଳ,
 options; ବିପୁଳନଗରୀ= ହାରିକା; ଆଭାଷ= ଆଳାପ;

ଦେଖୁ ପ୍ରଦେୟା- ତନ-ଉଦୟନେ
 ପ୍ରେତବତ୍ ତାଳସତ୍ତ୍ୱେ
 ସ୍ନିଗ୍ଧକ୍ଷୀର ଦୁମମଧୁରସା
 ନିଃସରେ ଶାନ୍ତଚିତ୍ତେ ।
 ଗ୍ରନ୍ଥେ ଶୀର୍ଣ୍ଣା ସରସକବିତା
 ବର୍ଜିତୋଦ୍ଧ୍ୱାସମାତ୍ରା
 ପକ୍ଷୀ ଜହ୍ନେ - ଦିଅ ତୁ କଳିକେ!
 ବୁଝନେ ପ୍ରେମବାର୍ତ୍ତା ॥୩॥

202108222008

ଓଷ୍ଠସ୍ପର୍ଶେ ମନିତମଦିରା-
 ତୃପ୍ତି ଦେ ଗୋ ଅଭୀକା
 ପ୍ରାଣଶ୍ୟାମା ନିୟତ ଚପଳା
 ସର୍ବଦା ମୁକ୍ତପକ୍ଷୀ ।
 ପ୍ରାତଃ ଲଗ୍ନେ କ୍ଷୁଚିତ ସୁମନ
 ଭ୍ରଷ୍ଟ ରାତ୍ରି-ପ୍ରସାରେ
 ଯୋଦ୍ଧା ସର୍ବେ ବିଜୟଗରବେ
 ଧୂଂସ ହେବେ ରସାରେ ॥୪॥

202108220118

ଶବ୍ଦାର୍ଥ=ପ୍ରେତବତ୍= କେବେଠୁ ମଲେଣି; ସତ୍ତ୍ୱ= ବନ; ମଧୁରସା= ଅଜୁର;
 ମାତ୍ରା= ରତ୍ନ, ସମ୍ପଦ; ମନିତ= ମନପସନ୍ଦ; ତୃପ୍ତି= ଉତ୍ସାହ; ଅଭୀକା=
 ପ୍ରେମିକା; ଶ୍ୟାମା= ପକ୍ଷିଶାବିଶେଷ; ପ୍ରସାର= ବିସ୍ତାରଣ;

ଯୋଦ୍ଧା ବୀରେ ବରଜି ବିଜନେ
 ଆସ ଏ ଶସ୍ୟଭୂମେ
 ମିଥ୍ୟା ଦର୍ପେ ମିଳିବ କି ଅବା
 ସ୍ୱୀୟ ବିଧିଂସକର୍ମେ ।
 ସୁସ୍ଥସ୍ରୋତା ସଲିଳ ପରିତଃ
 ଏ ଦିଶା ଶସ୍ୟକୀର୍ତ୍ତୀ;
 ଅନ୍ୟେ ରୌଦ୍ର- କ୍ଳାନ୍ତଧରଣୀ
 ମୁକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରାବିହୀନା ॥ ୪ ॥

ଗୀତିଗ୍ରନ୍ଥ ଶ୍ରୁତିତମଦିରା
 ଅଳ୍ପ ସାଥେ ସ୍ୱହସ୍ତେ
 କାବ୍ୟେ ମଗ୍ନା ରହିଥିବ ସହୀ,
 ସ୍ୱର୍ଗଦୁଷ୍ଟାପ୍ୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ।
 କେ ବା ଦେଖେ ପିହିତ ପରିତଃ
 ସର୍ବସୌଖ୍ୟ ଧରିତ୍ରୀ
 କେ ବା ଭବ୍ୟ; ବରଜି ସକଳେ
 ମଜ୍ଜନେ ଯାଉ ରାତ୍ରୀ ॥ ୬ ॥

202108221815

ଏ ଦିଶା= (ନଦୀର) ଏ ପାଖ; ଅନ୍ୟ= ଅନ୍ୟ କୂଳ; ପିହିତ= ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ;
 ପରିତଃ= ସମ୍ମୁଖରେ, ପାଖରେ; ଭବ୍ୟ= ଭବିଷ୍ୟତ।;

ପଦ୍ମସ୍ୱର୍ଣ୍ଣା ବିମଳହସିତା
 ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣା ସୁମର୍ମେ
 ମୌନେ ବୋଲେ ବିନୟବଚନେ
 ଘେନ ମୋତେ ସ୍ୱହର୍ମ୍ୟେ ।
 ବେଳା ପାରେ ଦିବସ ବିଗତେ
 ମୁକ୍ତପତ୍ରାଦି ଯେହ୍ନେ
 ସାୟଂକାଳେ ଝରି ପଡ଼ି ସତେ,
 ପ୍ରାଣ ତଦୁପ ଦେହେ ॥୭॥

କେ ନିର୍ଦ୍ରବ୍ୟ, ଧନିକସୁତ କେ,
 ମୃତ୍ୟୁ-ଆକ୍ରାନ୍ତ ସର୍ବେ
 ସେ ଭୁଗର୍ଭେ ନ ଚଳିବ କିଏ
 ଗମ୍ୟ ସେ ସ୍ଥାନ ନିଶ୍ଚୟ ।
 ସାୟଂପ୍ରାତଃ ଗଗନ-ପୃଥ୍ବୀ
 କୋଷ୍ଠ-ଘୋରାଦିବାର୍ଦ୍ଧେ
 ସଂଖ୍ୟାହୀନ ପ୍ରଭୁପଣ ପରେ
 ନୀରବେ ଭୂମିମଧ୍ୟେ ॥୮॥

202108221955

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ପଦ୍ମସ୍ୱର୍ଣ୍ଣା= ପଦ୍ମ ଯାହାକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କରେ (ଗୋଲାପକୁ କହିଲେ);
 ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣା= ଗୋଲାପବିଶେଷ; ସୁମର୍ମେ= ସୁଚିତ୍; ହର୍ମ୍ୟ= ପ୍ରାସାଦ; ରଜନି=
 ରାତି; ମୁକ୍ତ= ପ୍ରସ୍ତୁତିତ; ପତ୍ରାଦି= ପୁଲ, ପାଖୁଡା ଆଦି; ନିର୍ଦ୍ରବ୍ୟ= ନିଃସ୍ୱ;
 କୋଷ୍ଠ= ଚତୁରଙ୍ଗର ୬୪ଟି ଘର; ଘୋରା= ଘୋର ରାତ୍ରି;

ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ନିତି କରୁଥିବେ
 ଭୂପବର୍ଗେ ଅବଜ୍ଞା
 ପ୍ରେତାରଣ୍ୟ ଶୂରନର ପରେ
 ମୂଢ଼ବିଷାଦି ତେଜି ।
 ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ମନ କହି ଉଠେ
 ବୀରରକ୍ତ ପ୍ରଭାବେ
 ରକ୍ତାଭାୟୁ- କ୍ତ କୁସୁମ ସିନା,
 ଗନ୍ଧିତ ପ୍ରେମରକ୍ତେ ॥ ୯ ॥

ଶୈତ୍ୟସ୍ନାତା ସୁମନରୁଚିରା
 ଚୌଦିଗେ ପୁଷ୍ପଲେହୀ
 ଧୀରେ ଯତ୍ନେ ଚଳ, ତହିଁ ଥିବେ
 ବ୍ୟାହତପ୍ରେମ କେହି ।
 ଶଙ୍କାକ୍ଳେଶେ ମଥୁତ ଅପରେ
 ବାଧୁତେ ଦୂର ଥୋଇ
 ଚିତ୍ତ ସ୍ମୃତି- ପ୍ରହରଣ କରେ
 ଯେ ସୁରା ଦେ ବଢ଼ାଇ ॥ ୧୦ ॥

202108230705

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ପ୍ରେତାରଣ୍ୟ= ସମାଧି; ଶୂର= ସାହସୀ, ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ; ପୁଷ୍ପଲେହୀ=
 ଭ୍ରମର; ଅପର= ଭବିଷ୍ୟତ୍; ପ୍ରହରଣ= ଦଳନ, ହନନ;

ପିଣ୍ଡସ୍ରଷ୍ଟା ବିହତ ପିତରଃ
 ଯେ ସୁଧା ସ୍ବାଦ ଚାଖୁ
 କାଳସ୍ରୋତେ ସୁରପୁରପଥୀ
 ସେ ସୁଧା ବାଜ ସାକୀ ।
 ରିକ୍ତାବାସେ ବରଜି ପଛରେ
 କେ ଗଲେ ଅନ୍ୟ ଦେଶେ
 ଆଗାମୀ କେ ଲହ ଦରଶନେ
 ଆସିବେ ନନ୍ଦ ବେଶେ ॥ ୧୧ ॥

ପୃଥ୍ବୀଗର୍ଭେ ଚଳିବ ସକଳେ
 ତପ୍ତରେ ଘେନ ପେୟ
 ନାସ୍ତି ଦ୍ରାକ୍ଷା ନିଷଦ କବିତା
 ଶୂନ୍ୟ ସେ ମାଟି ହେୟ ।
 କେ ବା ଥାଏ ସୁଖ-କଳପନେ
 ଅନ୍ୟ ବା କେହି କଲ୍ୟ
 କାଳଜ୍ଞାତା- ବହି ଧରି କହେ
 ବେନିପାଶ୍ବେ ତୁ ଶଲ୍ୟ ॥ ୧୨ ॥

20210823 ୧୯୫୭

ଶନାଥ= ବିହତ= ଯିଏ ବିଦାୟ/ମଛତୁ୍ୟ ଖିଜିଛନ୍ତି; ପିତରଃ= ପିତୃପୁରୁଷ;
 ସୁରପୁର= ସ୍ବର୍ଗ; ରିକ୍ତ ଆବାସ= ଶରଣ୍ୟ ଘର; ଲହ= ଏହି ସଂସାର; ଦ୍ରାକ୍ଷା=
 ଅଜ୍ଞର; ନିଷଦ= ବାଦ୍ୟ; ଅନ୍ୟ= ଆଜି; କଲ୍ୟ= କାଲି; ଶଲ୍ୟ= ବଞ୍ଚୁଆ,
 ଶୂଳ, କଣ୍ଟା, ଖିଲ;

ଜ୍ଞାନୋଦ୍‌ଘାତଃ ପ୍ରବଚକ ଜନେ
 ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା ସୁଦକ୍ଷ
 ନାନା ଧର୍ମ- ପ୍ରକରଣ ଗତେ
 କ୍ଷୁଦ୍ର ଗର୍ଭେ ସୁସୁପ୍ତ ।
 ବର୍ଜି ପ୍ରାଜ୍ଞେ କର ଧରି କରେ
 ଆସ ଏ ଦୂର ଦେଶେ
 ପୁଷ୍ପପ୍ରାୟେ ଦ୍ଵିଜପଶୁନର
 ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଦୋଷେ ॥ ୧୩ ॥

ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ତରୁଣ ବୟସେ
 ଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚାର ଶେଷେ
 ବାସସ୍ଥାନେ ଚଳୁଥିଲି ସଦା
 ଯେ ପଥେ ମୁଁ ପ୍ରବେଶେ ।
 ଜ୍ଞାନମେଳେ ବୁଣିଥିଲି ସିନା
 ଚୌଦିଗେ ଜ୍ଞାନ, ଶେଷେ
 ବନ୍ୟାସ୍ରୋତେ ବିହରି ଜଗତେ
 ସ୍ୟନ୍ଦନେ ଦୂର ହେବି ॥ ୧୪ ॥

202108241805

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତ= ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନଶୀଳ; ସ୍ୟନ୍ଦନ= ବତାସ;

ଯେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ମଣିଷ ଜନମେ
 ଜାଣିବା ନାହିଁ ପଛା
 ଲକ୍ଷଭ୍ରଷ୍ଟେ କହିବ ବି କିଏ
 ଅନ୍ଧ ସର୍ବେ ପ୍ରବକ୍ତା ।
 ବୈଦେଶ୍ୟା କେ ଅଣପରିଚିତା
 ବାନ୍ଧିଲା ପ୍ରେମବନ୍ଧେ
 ସମ୍ମୋହେ ମୋ ପରିତ ମଦିରା
 ଗନ୍ଧ ଦେଲା ଅବାଧେ ॥ ୧୫ ॥

ସପ୍ତସ୍ୱର୍ଗେ ବିଜୟମହିମା
 ଛାପନାନ୍ତେ ମୁଁ ମାତ୍ର
 ତୃଷ୍ଣାଦେବୀ ଚରଣ ପରିତଃ
 ଦସ୍ତ ଦୂର୍ବା ସୁଗାତ୍ର ॥
 ମେଘସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୀ ଅରର ମିଳିଲା
 ନେତୁ ଦୁରକ୍ଷ କୁଞ୍ଚି
 ରମ୍ୟା ମଧ୍ୟେ ପଠଳକ ପଛେ
 ଆସିଲା କାର ବାଉଁ
 ଭାବଛୁଆସେ କଟି ଦି ଘଟିକା
 ତପ୍ତରେ ଶୂନ୍ୟ ସଭା ॥ ୧୬ ॥

202108251545

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ବୈଦେଶ୍ୟା=ଅପରିଚିତା; ପରିତ= ଚୌଦିଗରେ; ତୃଷ୍ଣା= ମୃତ୍ୟୁର
 କନ୍ୟା; ସୁଗାତ୍ର= ନନ୍ଦଦେହୀ; ଅରର= ସ୍ତ୍ରୀ; ରମ୍ୟା= ରାତି; ପଠଳକ=
 ପର୍ଦ୍ଦା;

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱାକାଶେ ନୟନଲୁହରେ
 ମାଗି ଦିଶୁଛି ବାରେ
 ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଶୁଣିଥିଲି କଥା
 ବାନ୍ଧିଥା ପ୍ରୋକ୍ତ ନେତ୍ରେ ।
 ସେ ମୃତ୍ୟୁବ୍ରତେ ଶୁଣିଲି ବିକଳେ
 ମିଷ୍ଟ କେ ଭାଷି ଧୀରେ
 କାନେ କାନେ ବଚନ କହିଲା -
 ମଦିରା ଦେ- ଅଧୀରେ ॥ ୧୬ ॥

ପ୍ରାଣେ କାଳେ ଘଟ କି ସତରେ
 ଥାଇ ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଭୂମେ
 ଆନନ୍ଦେ ମୋ ସମ ବୁଝି ଥିଲା
 ସୋମସମ୍ବୋଗ ଧର୍ମେ ।
 ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକେ ଭରତକୁଟିରେ
 ଏକଦା ମୋ ଥିବାରେ,
 ପାତ୍ରୀ ମାଗେ ମୃଦୁଳ ପିଟଣା-
 'ବନ୍ଧୁ ଆମେ ଥିବା ରେ' ॥ ୧୭ ॥

202108251730

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ପ୍ରୋକ୍ତ= ରୁମାଲ; ମୃତ୍ୟୁବ୍ରତ= ମାଟିଘଟ; ; ଭରତ= କୁମ୍ଭାର; ପାତ୍ରୀ=
 ଏକ ପ୍ରକାର ମାଟି ପାତ୍ର;

ସୂର୍ଯ୍ୟଲୋକେ ଘଟିକ ଦିବସେ
ମାଦକତ୍ୱ ପ୍ରସଙ୍ଗେ
ଅତ୍ୟାନ୍ତେ କହୁ ତୁମ ଦିବା
କାଲି କା କେଉଁ ମାର୍ଗେ ।
ଜୀବନ୍ତ୍ୟାସା- ଡର ବିନଶନ
ପ୍ରତ୍ୟହ ପ୍ରାୟ ଯାତ୍ରୀ !
କାଲି ପ୍ରାତଃ ପ୍ରଳୟ ଘଟିଲେ
ଶେଷ ଏ ଆମ ରାତ୍ରି ॥ ୧୯ ॥

ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ପ୍ରମୁଖକଥନେ
ଜ୍ଞାନ କାହା ହିତାର୍ଥେ ?
ତକେ ତାହା ନ ମିଳିବ ତିଳେ
ପ୍ରାପ୍ତ ଯା ସୋମପାତ୍ରେ ।
ପୂର୍ବେ ସର୍ବେ ପଢ଼ିଛ ବହିରେ
ତର୍କିତ ଜ୍ଞାନ ଭାରା
ଦ୍ରାକ୍ଷାଶାରେ ନିଶି ତମସରେ
ହାରିଛ ସ୍ୱପ୍ନ ସାରା ॥ ୨୦ ॥

202108252145

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ପ୍ରମୁଖ= ନୀତି; ପ୍ରୋଞ୍ଜ= ରୁମାଲ; ମୃଦ୍ୱାତ୍ର= ମାଟିଘଟ; ; ଭରଟ=
କୁମ୍ଭାର; ପାତ୍ର= ଏକ ପ୍ରକାର ମାଟି ପାତ୍ର;

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ନୀଚେ ପୁରତପରିତଃ
 ଅଜନେ ଆୟୁ ସାରି
 ଅନ୍ତର୍ଗର୍ଭେ ରହିଥିଲି ସଦା
 ସ୍ୱପ୍ନରାଜ୍ୟେ ବିହାରୀ ।
 ନିଃସମ୍ପାତେ ଅସିତ ତିମିରେ
 ଏକଦା ଦେବଦୂତ
 ପାତ୍ରେ ଦେଲେ ବଦନମଦିରା
 ଅନ୍ଧକାରେ ବିଭାତ ॥ ୨୧ ॥

ଯେ ପାନୀୟେ ଖଗପଶୁନରେ
 ମୁଗ୍ଧ ଶକ୍ତ ପ୍ରହାରେ
 ସେହି ଶ୍ରେୟ, ପ୍ରିୟ ମନଜିଣା
 ସତ୍ୟ ନିଷ୍ଠେ ରସାରେ ।
 ପୃଥ୍ୱୀଜେତା ମଧୁରସ କରେ
 ବୀର ରକ୍ତ ପ୍ରଶାନ୍ତ
 ନିତ୍ୟ ପ୍ରାତଃ ହୁଅ ଜନଗଣେ
 ସେବି ତାକୁ ପ୍ରମତ୍ତ ॥ ୨୨ ॥

202108252350

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ପୁରତପରିତଃ= ଆଗପଛ; ନିଃସମ୍ପାତେ= ମଧ୍ୟରାତ୍ରି; ବଦନମଦିରା=
 ପାନୀୟ ମଦିରା;

ଶାସ୍ତ୍ରକୀଟେ ବରଜି ତରକେ
 ଆସ ଏ ଦୂର ସତ୍ରୁ
 ଲକ୍ଷ୍ମୀହାରେ ଝରଜଳତଟେ
 ନନ୍ଦନେ ଗାଥ ଗୀତ ।
 ଆଦ୍ୟେ ପ୍ରାନ୍ତେ ନିରତ ଜଗତେ
 ଯୋଗିନୀ-ଯୋଦ୍ଧୁଗନ୍ଧ
 ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନେ ବିହଗ ଉଦରେ
 ଯୋଗିନୀ-ପ୍ରାଣକନ୍ଧ ॥ ୨୩ ॥

ପ୍ରୀତ୍ୟାଶକ୍ତା, ପ୍ରିୟମଧୁରସା
 ଏକଦା ତେଜି ଦୂରେ
 ଶୂନ୍ୟାକାଶେ ଅପସରି ଯିବେ,
 ଖୋଲି ଏ ପ୍ରେମସୁତ୍ରେ ।
 ମୋ ଜୀବନ୍ତେ ହିମଜ ନିଶିତେ
 ମଦିରା ଘେନ ସର୍ବେ,
 ବେଳା ହେଲେ ତଳିବ ସକଳେ
 ତାମସେ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ବେ ॥ ୨୪ ॥

202108270315

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ସତ୍ରୁ= ବନ୍ଦ; ନିରତ= ଅବିରତ; ଯୋଗିନୀଯୋଦ୍ଧୁ= ଡାହାଣୀ ଓ
 ବୀର; ବାରୁଡ଼= ପିଞ୍ଜିରା; କୁବନ୍ଧ= ପକ୍ଷୀ ବିଶେଷ; ଯୋଗିନୀ-ପ୍ରାଣକନ୍ଧ=
 ବୁଢ଼ୀ ଅସୁରଶୀର ପ୍ରାଣର କନ୍ଧନା; ପ୍ରୀତ୍ୟାଶକ୍ତା= ପ୍ରେମିକା; ହିମଜ ନିଶିତ=
 ଶୀତ ରାତି; ବେଳା=ମୃତ୍ୟୁ; ଆବହ= ଆମନ୍ତ୍ରଣ;

ବୁଦ୍ଧିଦୃଢ଼େ ଅମତି କି ଅବା
 ସମ୍ମତି ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ,
 ଭାଗ୍ୟାଘାତେ ସିତମଞ୍ଚି ଘରେ
 ଗୋଟି ଚାଲେ ସଦା ହିଁ ।
 କା ଦେଖାରେ ମତି ବୁଝି କିଏ
 ପେଣ୍ଡୁ ପିଙ୍ଗେ ପଟୀରେ
 ଖେଳାଳୀ ତା ନିଜର ରୁଚିରେ
 ପେଶି ଥାଏ ପ୍ରହାରେ ॥ ୨୪ ॥

ଦୈବୀ କନ୍ୟା ନିଜ ରୁଚି ମତେ
 ଲେଖୁ ଚାଲେ ଭବିଷ୍ୟ
 ଲକ୍ଷେ ପୁଣ୍ୟେ ପିୟବଚନରେ
 ପୋଛିବା ନାହିଁ ଆଶ ।
 ସେ ଉକ୍ରାନ୍ତ ଦ୍ଵ୍ୟପଥର ତଳେ
 କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟାଣୁ-କାୟେ
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵାସ୍ୟ ତା ନ ଯିବ ଶରଣେ
 ସେ ନିଜେ ନିଃସହାୟେ ॥ ୨୫ ॥

202108281255

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ବୁଦ୍ଧିଦୃଢ଼= ଚତୁରଙ୍ଗ (chess); ସିତମଞ୍ଚି= ଧଳାକଳା; ପଟୀର=
 (ଖେଳବା) ପଟିଆ; ଦୈବୀ କନ୍ୟା= ଭାଗ୍ୟଦେବୀକୁ କହିଛି; ଉକ୍ରାନ୍ତ
 ଦ୍ଵ୍ୟପଥ= ଉଦ୍ବୁତା/ ଓଲଟା ରଖା (inverted) ଆକାଶଗୋଲକ;
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵାସ୍ୟ= ଉପରମୁହାଁ/ ଉପରକୁ ଚାହିଁ

ସୃଷ୍ଟ୍ୟାଦ୍ୟ ସେ ଚିପିଛି ବହିରେ
 ଶେଷ ରମ୍ୟା-ବିଭାଷା
 ଆଦ୍ୟ ପ୍ରାତଃ ରଖିଛି ଯତନେ
 ଶେଷ ସଦ୍‌ବ୍ରହ୍ମ ଭାଷା ।
 ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ ସେ ରଖିଛି ତହିଁରେ
 ଶେଷ ମୋ କାବ୍ୟ, ଛନ୍ଦ
 ଶ୍ରୀସାରମ୍ଭେ ମହିଷପିଠରେ
 ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତେ ପ୍ରବନ୍ଧ ॥ ୨୭ ॥

ଆଶାପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରପଥର ବଳୀ
 କୁଞ୍ଜିକାହୀନ ହାର
 ଉନ୍ନେଷାଥେ ବସୁରୁ ନିଅ ମୋ
 ପିଞ୍ଜରା ଅସ୍ଥିସାର ।
 ପାଞ୍ଚାବାସ୍ୟେ ମିଳିବ କି ଖ୍ୟ
 ସତ୍ୟର ଜ୍ୟୋତିଧାରା
 ଦେବସ୍ଥାନେ ପଥର ପଛରେ
 ବ୍ୟର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ୟ ସାରା ॥ ୨୮ ॥

202108281505

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ସୃଷ୍ଟ୍ୟାଦ୍ୟ= ସୃଷ୍ଟିର ଆଦ୍ୟରେ; ରମ୍ୟା= ରାତ୍ରି; ବିଭାଷା=
 ବ୍ୟାଖ୍ୟା; ଆଦ୍ୟ ପ୍ରାତଃ= ପ୍ରଥମ ପ୍ରଭାତରେ; ଶ୍ରୀସାରମ୍ଭେ= ପ୍ରଥମ ଶ୍ରୀସ
 ନେବାରେ; ପ୍ରବନ୍ଧ= ପରିଚାଳନ, management; ପ୍ରପଥ= ରାସ୍ତା, ପଥ;
 ବଳୀ= ଶକ୍ତି; ଉନ୍ନେଷାଥେ= ଖୋଲିବା ପାଇଁ; ପାଞ୍ଚ-ଆବାସ୍ୟ= ପାଞ୍ଚଶାଳା;
 ଦେବସ୍ଥାନ= ମନ୍ଦିର; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ୟ= ଅକାର୍ଯ୍ୟ (immaterial);

ଯେଉଁ ସ୍ରଷ୍ଟା କଳୁଷକୁଧରେ
 ପ୍ରାଣ ମୋ ଛାପି ଦେଲା
 ପାପୀୟା ଏ - କହି ପୁଣି ଦିନେ
 ଦକ୍ଷିଣା ଭୀତି ହେଲା ।:
 ସର୍ବତ୍ରାଗ୍ରେ ବୃଜିନ ଅଚଳେ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗାତ୍ରା ପ୍ରସର୍ଜି
 ଅନ୍ଧ ନ୍ୟାୟେ, ପୟର ଖସିଲେ
 ଦୋଷ ସେ ଦେବ ଆଜି ॥ ୨୯ ॥

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରାତ୍ରେ ମୁକୁରକୁଟିରେ
 ମାନ ଏ ନେତ୍ରଦେଖା
 ଏକେ ଆନେ କଳସ ସକଳେ
 ଜନ୍ମିଲେ ଭାଗ୍ୟଲେଖା ।
 କେ କଷାଗ୍ରେ ସନ୍ତନ କିଏ
 ଭାସିଲେ ଏହି ଭାବେ -
 କେ ଚକ୍ରୀ କେ ଜଳଘଟ ସତେ
 ଜାଣ ଦେଖୁ ସ୍ୱଭାବେ ॥ ୩୦ ॥

202108282234

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= କଳୁଷକୁଧର= ପାପର ପାହାଡ଼; ବୃଜିନ= ପାପ; ଅଚଳ= ପାହାଡ଼;
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗାତ୍ରା= ପୁରା ପୃଥ୍ବୀ; ମୁକୁର-କୁଟିର= କୁମ୍ଭାରଘର; ଚକ୍ରୀ= କୁମ୍ଭାର,
 ଯେ ଚକ୍ର ଘୁରାଏ;

ଯଦ୍ଭେ ଯେ ମୋ ଗତିଅଛି ତନ୍ତୁ -

ବ୍ୟଥିତେ ଅନ୍ୟ ଭାଷେ

କେବେ କାଲେ ପିଶିତ କରି ସେ

ଫିଙ୍ଗି ଦେବ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ।

ଅନ୍ୟ କ୍ଳେଦ- ପ୍ରସ୍ତୁତ ତଗରା

ଭାଷିଲା କ୍ଷୁଦ୍ର ତାନେ

ମୋ ଗାତ୍ର ଯେ ପିଉଛି ମଦିରା

ଫିଙ୍ଗିବ ସ୍ବାଭିମାନେ ॥୩୧॥

ଅପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତେ ଘଡ଼ିକ ବିଗତେ

ମୌନଚାନ୍ଦ୍ରୀ ବିରାଜେ

କମ୍ପାଙ୍ଗିଶ୍ରୀ ଭରତ ଭରସେ

ଜୀର୍ଣ୍ଣ ମେଦୋଜ ଭାଜେ ।

କୌଳାଳାନ୍ୟ କହୁଛି ପୁଣି କେ -

ସୌଧସେବା ନିଯୁକ୍ତ

କର୍ମୀଜନ୍ତୁ ଶୁଣିଅଛି ପୁନଃ

ରଙ୍ଗ ଦେବେ ପ୍ରଭୁତ ॥୩୨॥

202108290605

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ପିଶିତ= ଗୁଣ୍ଡ; କ୍ଳେଦପ୍ରସ୍ତୁତ= କାଦୁଅମାଟିରେ ଗଢ଼ା; ଗାତ୍ର= ଦେହରେ; ଅପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତେ= ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତି (response) ନ ମିଳିବାରେ; ଚାନ୍ଦ୍ରୀ= ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା (moon light); କମ୍ପାଙ୍ଗିଶ୍ରୀ= ଯାହା ଅଙ୍ଗଶ୍ରୀ କମ୍ପୁଥିବ; ଭରତ-ଭରସ= କୁସିରଛାତି; ମେଦୋଜ= ହାତ; କୌଳାଳାନ୍ୟ= ଅନ୍ୟ କୌଳାଳ, କୁଳାଳ (କୁସାର) ଗଢ଼ା ପାତ୍ର; ସୌଧସେବା= ସୌଧ ମରାମତି (building repair); କର୍ମୀଜନ୍ତୁ= କର୍ମୀଙ୍କ ଘପସପ;

ପଶ୍ଚାଦ୍ଦେଶେ କହୁଛି ପୁଣି କେ
 କାତରେ ଶୁଷ୍କ କୁସ -
 ଏ ସମ୍ବେଦ ନିରସ ତନ୍ମୁ ମୋ,
 କେ ସୁରା ପେଇ ଦେବ ।
 ଏଥୁକେ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ କୁଟିରେ
 ଆସିଲା କା କଟାକ୍ଷ -
 ଗୋଲା ପ୍ରାୟ ପୁଟି କି ଉଠିଲା
 କୁସକର୍ତ୍ତାର ବନ୍ଧ ॥୩୩॥

ଏ ପ୍ରାଣାନ୍ତେ ଜଡ଼ ତନ୍ମୁଟି ମୋ
 ଧୋଇ ସେ ଶାନ୍ତି-ମଦ୍ୟ
 ମୋ ଜୀର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗେ ସବୁଜ ପତରେ
 ଢାଳି ଦେବ ପ୍ରବନ୍ଧେ
 ସେ ଉଦ୍ୟାନେ ପତର କୁସୁମେ
 ବାସ ମୋ ଦେହୁ ଯାଇ
 ପାଞ୍ଚ-କେଶ ପ୍ରଶମିତ କଲେ
 ମୃତ୍ୟୁ ମୋ ସାର୍ଥ ଭାଇ ॥୩୪॥

202108291903

ଶବ୍ଦାର୍ଥ = ସମ୍ବେଦ = ବର୍ଷ;

ଅଶ୍ଳାପୂଜା କରି ବିତିଲା ମୋ
 ଜୀବିତାଶା ଅବଦେୟ
 ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟେ ମୋ ଅପହୃତ ଯଶଃ
 ଧୂଂସିଲା ଗୀତିଛନ୍ଦେ ।
 ପୂର୍ବେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟଥିତ ବଚନେ
 ଲେଖୁଥାଏ ସମସ୍ତ
 ଆଭାପାତେ ପ୍ରତି ଉଷ ପୁନଃ
 ଉଜ୍ଜି ମାରେ ବସନ୍ତ ॥୩୫॥

କ୍ଷଣେ ତୃପ୍ତି ଦ୍ରୁତି ପୁଣି ଦିଶେ -
 ଏ ଭବେ ଆତ୍ମ ସାରା
 ଏ ସାୟାହ୍ନେ ତିମିରପତନେ
 ନାହିଁ ସେ ଜ୍ୟୋତିର୍ଭୂରା ।
 ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରେକ୍ଷା ଗମିତମଳୟେ
 ଶୂନ୍ୟ ଏ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚେ
 ନଷ୍ଟୋଦ୍ୟାନେ ମର ତରୁବନେ
 ଷଣ ଆଶା ପ୍ରପଞ୍ଚେ ॥୩୬॥

202108292148

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ଅଶ୍ଳା= ପଥର, ଶିଳାଖଣ୍ଡ; ଜୀବିତାଶା= ଜୀବନର ଆଶା;
 ଆଭାପାତ= ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ; ଦ୍ରୁତି= ଆଲୋକ; ପ୍ରେକ୍ଷା=
auditorium; ଅବଦେୟ=ନିନ୍ଦା; ଅବଦେୟ= ଅପମାନ ଭିତରେ; ଅପହୃତ=
 ମୃତ (killed);

ଆହେ ଦେବୀ କରଗତ ଥିଲେ
 ପାଶରେ ଆମ ଶକ୍ତି
 ସ୍ଥାପନେ ଏ ବିଧିର ବଦଳେ
 ପ୍ରେମ-ଉଦୟ ରୀତି ।
 ନୂନଂ ସାୟଂ ବିରଜଗଗନେ
 ଭୂତଳେ ଦେଇ ଧାନ
 ମୋ ନିଃଶୂନ୍ୟ କ୍ଷୟିତ ସଦନେ
 ଚନ୍ଦ୍ରମା ହେବ କ୍ଷୁଣ୍ଠ ॥୩୭॥

ଦୁତୋପାତେ ନିଧନ ଘଟି ମୋ
 ଦେହ ହେଲେ ନିରସ୍ତ,
 ମୋର ଗ୍ରନ୍ଥେ ଲିଖିତ ମତରେ
 ହେବ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରବୃତ୍ତ ।
 ପ୍ରେତୋଦ୍ୟାନେ ଶୟନ ନିକଟେ
 ଦେବ ମୋ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବାଦ୍ୟ
 ସାରା କଳ୍ପେ ଶୁଣିବି ନିରତେ
 ନିତ୍ୟ ମୋ କାବ୍ୟଛନ୍ଦ ॥୩୮॥

2021082345

ଶବ୍ଦାର୍ଥ= ନୂନଂ= ଆଗାମୀ; ବିରଜ= ସଜ୍ଜା, ଶୁଦ୍ଧ; ଦୁତୋପାତ= ଦୁତ
 ଉପାତ;

କତି

ମହାକ୍ରାନ୍ତା ଛନ୍ଦରେ ପାଞ୍ଚାଶୋପାଦ ନାମରେ
 ଓମର ଖୟାମଙ୍କ ରୁବାୟତ୍ ସମୂହର ଅନୁବାଦ ସମାପ୍ତ

==== THE END ====

23:45 re lekha shesha

=====